

Tóth Anna

Anzix

Már órák óta megy velünk ez a közép-európai luxusbusz. Szép, csillogó külső, belül szűk. Körülöttünk az ország bokáig vízben áll. A Hortobágyon a vízszagú, szűrt reggeli fényben lovak várják megadóan a luxuszsokéjukat: német turisták pillognak ránk magabiztosan.

A határátlépés meglehetősen egyszerű, bár minket mindenre felkészítettek. A forgalom nulla, mégis jár a románoknak a baksis – kávé, cigaretta-, ez már egy új régió: a Balkánra érkezünk. A szemem issza a tájat, bár még nincs mit nézni rajta, a szokványos műút, két oldalt virul a gaz: robogunk Nagyvárad felé.

A kinyíló buszajtót két szervezett csoport rohamozza meg. Piszkos román kisgyerekek nyújtogatják a kezüket, s bármit is csinálunk nem mennek odébb, alig tudjuk átverekedni magunkat a püspöki székesegyházig. A másik csoport rohama a férfiak ellen irányul: váltssanak forintot! Az ár kevesebb, mint amit a Román Nemzeti Bank ajánl (mire jó az Internet!). A későbbi vásárlásoknál derül ki, régi, forgalomból kivont 5000 lejesek kerültek a „jó” pénzek közé, már ahogy ez itt elvárható a keleti társasjátékok szabályai szerint: ki nevet a végén.

A székesegyház magyar nyelvű feliratai, az emeleti kiállítás magyar nyelvű ismertetője, sőt, a magyar pénzben befizethető belépődíj azt az érzetet kelti, *Ady* óta a nyelvi közeg legalább is változatlan.

A székesegyház gyönyörű, ünnepélyes, barokk pompája megnyugtató. Örömmel fedezem föl *Szent Rita* oltárát. Szegény ártatlanul szenvedett Rita, most már mindörökre a reménytelen ügyekkel foglalkozhat! Bennem aztán jó kuncafra talál.

Az emeleten *Szent László*-kiállítás. Kellemes kis gyűjtemény, néhány – jórészt – ezüst áldozókehelyből, feszületből, a terem végén impozáns, gótikus, aranyozott herma.

A barokk palota összesen egy szobrászati kiállítást kínál, ezért inkább nekivágunk a parknak. Szobrai nevezetes román hősöket ábrázolnak. Egyetemi emlékeimből keresgéltem elő néhány hős nevét-tettét. *Karóbahúzó Vlad*, *Drakula gróf*, s nicsak (!), *Hunyadi János* (még „Jánykori” nevén szerepel – Szibinyányi (?) Janko –), *Mátyás* helye üres. Az úrt R. J. barátunk igyekszik pótolni, beáll, pózol, kattant a fényképezőgép. A képen majd föl sem tűnik Mátyás hiánya. Annak közepette a buszra, hogy az utolsó nap még megcsodálhatjuk Nagyvárad belvárosát.

Nekivágunk a Király-hágónak, de Körösfőn megállunk. A mosdó felkeresésétől még a legedzettebbek is visszariadnak (very-very Balkán), irány a domb (ez kb. még 157 embernek jutott eszébe). Kezünket a Körös forrásában mossuk meg. Íme a titok: a folyó a vízcsapból ered.

Tamás (férjem) Kolozsvárott született. A szülők aztán úgy döntöttek, nem várják meg a román világot, köszönik, eleget tudnak róla, s elindultak a csecsemővel Magyarország felé. A férj – majdani apósom – már nem érkezett meg. Tamás viszont, így, ötven év múlva, megkeresheti szülőházát. Lázasan érdeklődik.

De előbb még a kolduló gyerekek között vonulunk. Szent György templomáig. Nézem a *Kolozsvári testvérek* szobrának híres másolatát. Megható. Monumentalitáshoz szokott szemem mosolyogva nézi ezt az emberléptékű alkotást. Míg fel nem fedezem a szobor talapzatán a fekete festékszóró nyomait. Nem betűk, krixkraxok, nem gyalázzák a magyart – valahogy ezt vártam. Ecco homo: fõnn az angyalarcú szabadító, itt lenn az arctalan pusztító. A templom hűvös csendjében harsányan szól az eligazítás: nincs belépődíj, de képeslapot illik venni. Egy megzöldült Szent Györggyel távozom a Házsongád felé.

Házsongád.

Szeretem a szép hangzású neveket. Méltóságteljes ritmus, mélyről feltörő magánhangzók, zengő mássalhangzók. Az idegenvezető botanikus kertet ígér, azt is kapunk: öles fák, elvadult természet. Az épített úton hatalmas benzinfoltok, a szétdobált cserép- és üvegdarabok biztosítják: itt csak lábujjhegyen, csendben vonulhatunk. *Kós Károly* sírja. Hozzá méltón hibátlan, méltóságteljes. A képet csak az zavarja, hogy felveri a gaz. Lám, abból a kétezer népviseletes székelyből, akik részt vettek a temetésen, egynek sem jutott eszébe, hogy máskor is felkeresse! Miközben hajdan volt tudósok, írók sírját nézem, megakad a szemem a két szénaboglyán. A tövében vígan legelegésző lovacskák. Egy számár is előkerül. Trágyadomb is van. Tanya a temetőben?

A város főterén már teljesen összezavarodom. A lakók Funárt szidják, de Mátyás híres szobrának talapzatán magyarul szól a festéssel felkent felirat: Nem, nem soha! Gödrök, vedlett nylon zacskódarabok mindenütt. A főtéren gigantikus harangláb, hirdetni hivatott a román nép dicsőségét. A bronzharang kötele csomózott, foszlányokban lóg, kergeti a szél, jobbra nem tellett.

A templom csendje után megint ránk csap a keleti hangzavar. Jönnek a bénák, nyomorékok. Mi lennének a gazdag nyugati rokonok?

Végre előttünk Mátyás szülőháza. Benne hangos zeneiskola működik. Homlokzatán falkult román zászló leng. Tamás vadul keresgél a hámló bőrű, ragyás házak között.

– Valami sarokház volt! Biztos lebontották.

– Valószínű – vigasztalom, pedig a vak is látja, magától pusztul itt minden.

Késő délután van. Alig lélegzünk ebben a sivatagi melegben, amikor visszanezék Kolozsvár hatalmas lakótelepére. Később szinte mindenütt látok ilyet. A betonházak lenyűzött, hámló oldalán vérként üt át a rozsda. A falatnyi erkélyek beüvegezve. Rondák, szánalmasak. A veranda utáni nosztalgia, a helyhiány, a hideg miatt van így? Találgatok. Állítólag 370 ezer ember él így kalitkába zárva, a lift, a meleg víz, a fűtés hiányát egykedvűen tudomásul véve. Nem csupán a magyarság agonizál itt, sajnálom én ezeket a gondozatlan román gyerekeket is.

Szelid, lágy táj. Szépnevű falvakon robogunk.

Csucsát keresem, s mire megtalálom a térképen, már csak egy pillanatra fogom meg a szememmel a Boncza-kastélyt. Nem ilyennek képzeltem, bár szinte alig láttam. Új falvak, s meglepetésül izléstelen, hivalkodó ortodox templomok, gigantománia szülte négy kupolás tornyú, vadonatúj ház. Mellettük cigányputrik, pusztuló, aprócska, kékre meszelt székely házak, büszke tartású faragott székelykapuk. Aztán szinte lépésben haladunk Tordaszentmihály felé: körülöttünk a hazatérő csorda...

Házigazdáink Nagyék. A lakás hatalmas, berendezése az ötvenes évekből való, nagyanyámnak volt ilyen üveges szekrénye. De itt a polcokon a magyar irodalom remekei. A Székelyföld leírása. Hm. Vacsoránál beszélgetünk az országról, a faluról.

A magyarok adventisták. Templomuk újjáépítését amerikaiak támogatták. Bezzeg a két román templom! Mert kettő is van belőle a faluban. Vegyesházasságokról esik szó, ahol a házasulandók már csak román neveket kapnak. Bezzeg a „Diktátor” idején! A magyar gyerekek Boglárkák, Tündék, Árpádok voltak. Ezt tessék románra fordítani, mert a Jekatyerina Szabót azt könnyű volt. Szól a televízió, Duna tv: futballmeccs. Júlia néni panaszkodik, egyetlen fia Szekszárdon él. Az unokájukat ritkán látják, drága a benzin, az élet.

A reggelinél a vajaskenyérhalom mögül ígérjük, visszajövünk. Míg a buszra várunk, szemlét tartunk a baromfiudvarban, Júlia kiszemeli jövőendő vacsoránkat – a kis, fehér, kopasz nyakút. Elfordulok mégis. Személyes ismerőst nem eszünk!

Újabb szép nevű települések, majd Marosvásárhely. A kultúrpalota üveglakait csodálom. Vékony arcú, szomorú szemű, tragikus sorsú népballadai hősnők. A zeneterem néma. Bámészkodunk. Az ortodox templomok legszebbikét is itt láttam. Aprócska öregasszonyok hajoltak a földig, csókolták a szentképet, felénk kíváncsi, gyanakvó pillantásokat vetve. A derengő homályt éles fény váltotta föl. Szikrázó lámpák, mint egy varázslat. Hát mégis szeretik a vendéget! Később sajnos megtudtam, hogy némi kávé, csokoládé felajánlása többet nyomott a latba. A *Teleki könyvtár*: először látok példányt az *Enciklopédiából*. Ennek körbecsodálásával aztán el is megy az összes időm. A többi épületet csak kívülről, a Rózsák teréről nézem. A forradalom nyomait persze már kár keresni, inkább boltba megyek. A kirakatok, a választék, az árak, akár otthon. Az újságosnál magyar nyelvű lapok. Én is veszek egyet – *Brassói Lapok* a címe –, amit kolléganőim azonnal kölcsön vesznek – néha visszakapom.

Irány a Gyilkos-tó! Örülök, hogy nem autópályán utazunk, hanem árkon-bokron keresztül. Körülöttünk egyre magasabbak a sziklák, mélyülnek a szakadékok. Végeláthatatlan mezők, kaszálók. Az utak mentén modern Piroskák árulják a málnát, áfonyát. Bár magamat urbánus léleknek vallom, a magánytól betegesen irtózom, mégis megfordul a fejemben némi giccses gondolat – látván az apró kaszálóházakat – a természetbe való kivonulásról. Mert ilyen gondolatokra csábít a táj, a lassú kapaszkodás a hegyre, ahol tán medvékkel is találkozunk.

Medvék ugyan nincsenek, de hasonlóan civilizált nép igen. A tó komor. A fák csonkjai valóban baljósan meredeznek. A part csupa szemét: műanyag palackok, zsíros papír, csikkek mindenütt. Próbálok inkább felfelé nézni. A fenyők fekete csúcán túl sötétlik az ég.

Innen már csak egy ugrás a Békás-szoros. Talán az az egyik legszebb táj, amit valaha láttam. Sziklák zuhognak a semmibe, zúg, dörög, dörmög a patak, nem halljuk egymás szavát. Ülünk a korlát szélén, bámuljuk a Prédikátorok sziklájának hatalmas keresztyét. Semmik vagyunk.

Aztán lármás csoport érkezik. Kollégáim kissé ízléstelen javaslatokat tesznek, mit is kéne felírni a leomló sziklafalra. Nekem is van ötletem. Már csak a férfi hiányzik, aki piros festékkel, a karoling minuszkula betűivel felírja a falra: Szeretlek, Anna!

A szoros alján jártam már, mikor megpillantottam a lovat. Keresztben állt az úton, fejét a falnak támasztotta. Némán állt: szomorú szoborként. Mikor percek múlva visszaneéztem, míg mindig ott volt. Találgattam a történetét. Egy szelíd ló, aki megszökött a nyihaháktól, mert megundorodott a lovaktól. Lehet, hogy Gullivert várta?

Zeteváralja. Tititáti. *Gábor atya*: az élő legenda. A székely góbék méltó utóda, népmesék szülője. Gazdag asztalt terített! A szalvéta piros fehér zöld, a poharak: világmárka, benne sör, bor, pálinka. A tányéron borjúhús, körülöttünk jókedv, adoma a katolikus papról, akitől gyorshajtás miatt elveszik a jogosítványát, de ő repeszt tovább, csupán sűrűbben imádkozik. Később megtudom, miféle furfanggal csalja ide a magyar turistát. Parókia címén panziót építtetett, ahol magyar kulturális egyesületeknek, csoportoknak hirdet szállást. Miután én nem értek a „keleti filozófiához”, csak feltételezem, hogy jó oka van rá. Mi például a *Liszt Ferenc* énekkar vagyunk. Ennek a feladatunknak aztán igyekszünk is megfelelni, közepes szinten abszolváljuk a székely és magyar népdalokat.

Reggeli. Szolid összetartás a felvágottak mellett. Aztán indulás Parajdra. Sok látivaló nincs. Egy sóbányába érkezünk. Belseje gigantikus játszótér beteg gyermekeknek, kis kápolna, más semmi. A bátrabbak nyalogatják a vasszínű falakat. Sós. Maga a falu a bomlás jeleit mutatja. Félmeztelen nyaralók – apró, falusias strandja van – tapiskolnak a porban, a mosdók elképesztő állapota is sürgeti, menjünk. Szovátára fürödni! Itt ér aztán a meglepetés! Délben érkezünk, a strand 12-től 3-ig zárva van. Szinte hihetetlen, de ebédidő miatt 3 órát zárva tart egy tó! Hát sétálunk a partján. Nézzük, hogy egy kis pocsolyából hogyan kenik magukat fekete iszappal бүдösre a vállalkozó kedvű „idege- nek”. Várunk.

Korond: egy szünni nem akaró kirakodó vásár. Az őrjítő hőségben egy macska laposra nyomott hullája бүзösíti a levegőt. Nincs ember, aki lapátot ragadjon és eltüntesse? Mindenki bódultan kézímunkákat, cserepeket vásárol, issza a rossz román söröket.

Illés mester kerámiaműhelyébe telepszem be, ahol kiképzést kapok az igazi korondi fazekak mibenlétéről. A kiskorsóm, amit itt vettem, otthon aztán kedvencemmé válik. Iszom belőle tejet, tehát, kávét, joghurtot, ami jön. Jól kézre áll. Buszbéli szomszédom hatalmas vázát vesz, egyelőre nevetem, nem sejtven, a hazafelé vezető úton hányszor akarom majd megfojtani miatta.

Este Gábor atyánál. Meséli, az elmúlt évben a faluban öt keresztelő volt és tizenegy temetés. A lányok Magyarországra, Amerikába mennek férjhez. Nem kell már erőszakkal széttelépíteni a székelyeket, mennek maguktól is. Aztán szállhat a székely himnusz: „Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenem!”

A következő nap család nélkül utazom. Gyuri fiam a göröngyös utak és az ellenőrizhetetlen minőségű üdítő italok áldozata lett.

Csíkсомlyóra igyekszünk. Csodákat várok, körmeneteket, de csak a templomot látjuk (ha az éppen most utunkba kerülő cigány kéregetőkön keresztültörünk). Jelen sorok írója minden vallási jellegű bolondériát jól tolerál, de a szentképek előtti eksztatikus látványos sírás kívül esik ezen. Hát inkább ülök a hűvösben és gondolkozom a csodáról. A piacon viszont fillérekért házi juhsajt kapható, ennek aztán nem tudok ellenállni. Még is lett az eredménye: másnap én is végigrókázom az összes kisvárost Segesvártól Zeteváraljáig.

Kézdivásárhely megint alulmúlja várakozásomat. Poros, elhanyagolt. A cukrászdában, ahová betérek, a kávé cukrozva adják, az üdítőt üvegben, pohár nincs. Mosdó, WC nincs (a szomszédos étteremben sem).

A múzeum a cégek rekvizitumait mutatja be – elég vérszegény.

Az ország képviselőit viszont babákra aggatva nézhetjük meg. Egymás hegyén-hátán, rendező elv nélkül. Néhány évtizede pályázatot hirdettek gyerekek részére: küldjék be falujuk képviselőt babaruhaként. Aki küldött, megkapta az itt kiállított babák egyikét, amely akkor hihetetlenül magas – 19 lejes – árával a gyermekálmok netovábbja volt. Szegénykéim! Van itt platinaszőke, bárgyú arcú, késsel körbemázolt szemű kis kokott. Hogy néztek ki ezekben a jobbára puritán képviselőekben!? Különbem sem hiszem, hogy ezek a fényes brokát anyagok eredetiek lennének. Bár nem igen értek hozzá.

Menjünk már a Szent Anna-tóhoz!

Az erdei utak, az áfonyát áruló gyerekek ismerősnek tűnnek.

Lassan telik az idő.

A tó közelében már parkolni sem lehet, hát végre gyalogolhatunk. A látvány megéri! Sötétzöld erdő közepén fekete tó. Az alja fekete lávahamu. Felrémlik az iszonyú legenda. Különbem meg két nap múlva Anna napja lesz. Amikor körbesétálok a vizet, s látom a fürdőzéshez szükséges legelemibb komfort hiányát, a parton kihívóan, meztelenül napozó férfiakat, itt is megrettenek. Gyémánt a mocsokban. Mert a tó körül papír, bűz, a vízen műanyagpalack lebeg. Szégyellem, de bevallom: közép-európai létemre irtózom az itteni léttől. Meg attól, hogy nekem már megint semmi nem jó, hogy elkényeztetett liba vagyok.

Pedig én is a béketábor úttörői közt nevelkedtem, de ott volt körletrend meg tisztasági verseny. Rovom a köröket az erdei utakon, sehol egy pad, egy vízcsap, egy bolt. Kicsit unatkozom.

Innen aztán végigaggodom az utat hazáig. Még *Orbán Viktor* mellettünk elrobogó autója, s az újabb csevice forrás vize sem érdekel. (Gyermekeket jó egészségben találok. Voltak ám falujáráson, misén, kocsmában. Ettek, mostak, takarította)

Az ötödik nap mi is *Petőfit* keressük. Megnézünk minden utunkba eső kukoricást, ahol elesett, Fehérhegyházát, ahol hamarosan emlékművet avat *Göncz Árpád*. Ennek okából óriási takarítás, be sem mehetünk a múzeumba. Székelykeresztúron, ahol a költő utolsó éjszakáján megszállt, a kúriát lakatlanul, az elgazosodott udvart gondozatlanul találjuk. A kis körtefáról, amely talán unokája lehet annak, amit *Petőfi* még látott, hozok egy kiskörtét, amit aztán jól elrejtve aszalok majd itthon. Emlékszem, mikor legutóbbi „gyűjtőutamon” Görögországban Leonidász sírjáról babérlevelet téptem, édesanyám betette az otthon vásároltak közé (az Olümpiából csórtakkal együtt). Vajon bablevessé vagy tojáslevessé lényegültek?

Segesvár gyönyörű meglepetés. A kis szász város éppen egy reneszánsz várjátéknak (vagy minek?) ad otthont. Szól a zene, olasz madrigálok, korhű jelmezek, nyüzsgés, végre itt is gyönyörű az élet. Az óratoronyból nézem a rendezett utcákat, örülök a kedves embereknek, ennek a budai hangulatnak.

A továbbiakra – Dámos, Medgyes, Balázsfalva, Tövis – nem emlékszem. Gyulaféheváron mintha lábadoznék. A csupabeton főtéren már várnak a román kéregető gyerekek, s már azon sem lepődöm meg, hogy maradék kólámat kikapva a kezemből kárörvendő nevetéssel elszaladnak.

Gyulafehérvár nem emlékszik már fejedelmére. S Bethlen Gábor ráismerne-e hajdani székvárosára? Mit szólna a töredezett betonkalickákhoz? Elámulna-e az udvarán álló hatalmas ortodox templom látványán? Fájna-e neki, hogy a püspöki székesegyházban koszos gyerekek rugdalják egymást? Talán a szökőkút tetszene neki. Giccses, színes lámpák világítják meg, ahogy a régi vásártérít, otthon, a városomban, azt a lebontottat, ami úgy tetszett nekem gyermekkoromban, hogy a nagyszülői pofonokat is bátran kiállva sűrűn leszöktem megnézni. De ez a rozsdás beton, ez a szétmálló park, ahol éppen a menyasszony völgegyét karolja egy szép esküvői képhez, ez marad meg végső látványként.

Aztán megint jött a rosszullet, melynek következtében vad kétségbe esésbe kergettem Júliát. Grízgaluskák úsztak a húslevesen, a kis kopasznyakúból pörkölt lett, én meg kértem egy pohár szódát.

Másnap aztán négy órát túráztam – hősiezen – a Tordai hasadékban. A szétnyílt szikla-hasadékban életveszélyes, vizes sziklákon kapaszkodunk egyik körül a másikra. Jó óra múlva jutott eszembe, mi lenne, ha szétnéznék? Ültem, bámultam, hallgattam. Kő, víz, fák, morajló patak. Ezt még nem tette tönkre ember. Hadd vigyem magammal ezt a képet. Zöld, fehér, kék.

Hazafelé még megállunk Nagyváradon. A vasárnapi néptelen város izzik. Templomtól templomig menekülünk. Sétálunk az üres belső udvarokon, a Maros partján. Nincs idő az Ady-múzeumra. Isten tudja, hol járt itt *Juhász Gyula, Sárvári Anna*.

Hazavágyom.

P.S.: Nem útikönyvnek készült.

A szerző – bár érez magában annyi erőt – nem akarta történelmi ismereteit felvonultatni.

Hát mit akart volna szegényke? Nem akart mítoszt rombolni, inkább mítoszeremtő képességet érez magában. De mindenütt szembe kellett néznie a pusztulással. Elkésérítő volt az (a néha) orwelli táj: Egy-egy város határában félig romba dőlt cementművek, gyárak. Tíz éve ölték meg a diktátort.

Ennyire jutottak? és miért.

Balatonalmádi – Salgótarján, 1999 nyara